

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

פלטוי בן ליש ומיכל

- סנהדרין יט, ע"ב -

הרב אלישיב קנוהל | רב קיבוץ כפר עציון ומחבר הספר 'איש אישה'

כתיב פלטי וכתיב פלטיאל. אמר ר' יוחנן: פלטי שמו. ולמה נקרא שמו פלטיאל? שפלטו אל מן העבירה. מה עשה? נעץ חרב בינו לבינה, אמר: כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה. והכתיב וילך אתה אישה? שנעשה לה כאישה. והכתיב הלך ובכה? על המצוה דאזיל מיניה. עד בחורים? שנעשו שניהם כבחורים שלא טעמו טעם ביאה.

פתיחה - יסודות הגישה

אחד האתגרים הגדולים העומדים לפתחנו קשור לשאלה כיצד נקרב את לימוד הגמרא ללבו של התלמיד באופן שיסייע לו להזדהות עם הנאמר בסוגיה, הן ההלכתית והן האגדתית, ובאופן שיבין שהדברים מדברים אליו ושיש לו מה ללמוד מהם לבניין אורחות חייו. אני זוכר עד היום כיצד לפני כ-50 שנה, בהיותי תלמיד צעיר בישיבת 'נתיב מאיר', בכל פעם שהגענו לסוגיה "מאתגרת" היינו דרוכים לראות כיצד יסביר הר"מ את הנושא. לא פעם היינו מניפים את ידינו בתנועת ביטול כשהר"מ "עקף" את הנושא ללא הסבר שהניח את דעתנו. נער הייתי גם זקנתי, ולמדתי שכדי להבין את הסוגיה עלינו להתבונן בה בעיניים תורניות כמגדל הבנוי קומות קומות, ולפענח את כל המצוי בו קומה אחר קומה. דור דור, דורשיו ולומדיו.

בבואנו לפענח סוגיה בגמרא, ובעיקר סוגיה העוסקת בענייני אגדה, עלינו לקחת בחשבון שכ-1,500 שנה ויותר מפרידים בין הדיון התלמודי לשיח המצוי אצל תלמידינו כיום. השפה, המושגים, ערכי התרבות ועוד השתנו. אם אנו מבקשים שהתלמיד ימצא בגמרא מורת דרך רוחנית והלכתית, עלינו להבהיר

לו אותה במושגים ובערכים המתיישבים על דעתו כיום. בתחום ההלכתי ננסה להדגים את הדין העוסק בשור תוך שימוש במכונת או במכשירים אחרים העלולים לגרום לנזקים, ובתחום האגדה ננסה לבטא את ערכי הנצח המבוטאים בגמרא באמצעות עולם המושגים של התלמידים היושבים בכיתתנו. דברי התורה הם בבחינת "חיי עולם נטע בתוכנו" ומאירים לכל דור את המשמעות המתאימה לו. בשונה מהארכיאולוג, המנסה לחדור לתקופות עתיקות ולהבינן לדורן באופן שאינו מחייב אותו באורחות חייו היומיומיים, אנו עוסקים בתורת חיים שמדריכה אותנו כיצד נבנה את חיי האמונה והמעשה שלנו כיום. אנחנו מעיינים בדברים שנכתבו לפני אלפי שנים מתוך ידיעה ואמונה שהם כמעין המתגבר, שעד היום מימיהם משקים אותנו ומורים לנו את הדרך בה נלך.

כן הדבר בנוגע לדברי אגדה המתייחסים לפסוקים מהתנ"ך. הראשונים הבחינו בפער שבין פשט הפסוקים לבין דברי המדרשים בגמרא. רש"י אומר לא פעם: "מדרשי אגדה יש רבים וכבר סדרום רבותינו, ואני לא באתי אלא ליישב פשוטו של מקרא". על דרכו של רש"י חלק לעתים נכדו, רשב"ם, שכותב בתחילת פרשת וישב (לז, ב): "וגם רבנו שלמה אבי אמי, מאיר עיני גולה, שפירש תורה נביאים וכתובים, נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום". זאת אומרת שלדעת רשב"ם יש להיצמד יותר לפשט. זאת ועוד: מדרשי חז"ל קשים להבנה הביאו את מהר"ל לכתוב ספר שלם (באר הגולה) שבו הוא מנסה להסביר מה נתכוונו חכמים ללמדנו במדרשים. חלק מאותם המדרשים אף קשור לפסוקי התנ"ך.

ככלל, בעל המדרש דורש בימיו את הדברים שנראים לו כנכונים וכבעלי אמירה תורנית לבני עדתו. אין כוונת המדרש ללמדנו שיעור היסטורי או פרטים היסטוריים. משימתנו בהקשר זה היא: א. לנסות להבין את דברי הגמרא עצמם. ב. לדלות מאותם מדרשים יסודות רוחניים ומסרים שיקדמו אותנו ביראת השמיים ובעבודת ה' שלנו ושל תלמידינו כיום.

פירוש הסוגיה

כפתח להבנת דברי חז"ל בגמרא שלפנינו, יש לעיין בפסוקים בספר שמואל. מהפסוקים עולה כי שאול אינו פועל עם דוד בדרך מקובלת. הנביא מתאר כיצד שאול נתפס למרה שחורה מתוך חשש שדוד רוצה לנשלו מהמלוכה, ועל כן שם

לו כמטרה להרגו במו ידיו (על ידי הטלת הכידון על דוד יותר מפעם אחת) או ב"גרמא" (על ידי שליחתו להביא מאה ערלות פלשתים, כשהפסוק אומר במפורש ששאל מקווה שדוד ימות בפעולה זו). בשעות קשות אלה קשה לדרוש משאל הסברים לכך שהוא נותן את מיכל לפלטי בן ליש לאישה לאחר שכבר נתן אותה לדוד. הפסוק אומר במפורש ששאל מונע בשלב זה בחייו משיקולים אישיים.

בדברי הגמרא הראו חז"ל כיצד ניתן להסביר את התנהגותו של שאול על פי שיקולים הלכתיים (מורד במלכות; הקידושין עם מיכל לא היו תקפים הלכתית, וכדומה), אך דברים אלו אינם פשט הפסוקים. בהמשך הכתוב רואים כי מיכל היא אכן אשתו של דוד, כפי שעולה מהפסוק המתאר את היותם גרים ביחד עת שאול שולח שליחים להרוג את דוד בביתם. בספר שמואל הכתוב מונה את פלטי בן ליש "אישה", כלומר לפי פשט הכתוב שאול נתנה לו לאישה. השאלה היא מדוע פלטי מסכים לשאת את מיכל כשהיא כבר אשתו של דוד? ייתכן שהוא חשש משאול, שיחסו לדוד כבר היה ידוע לכול. ובכלל, מי ימרה את פי המלך?!

זהו הסבך בו נתון פלטי. הוא יודע שמיכל היא אשתו של דוד, אך כרגע היא ניתנה לו לאישה בפקודת המלך (ייתכן ששאל עוקב אחריו בעזרת עבדיו כדי לוודא שהוא אכן לקחה אליו לביתו). זהו מצב מורכב וקשה שמחייב אותו להתנהגות לא רגילה, כפי שמתואר בגמרא. התיאור הוא ציורי: "נעץ חרב בינו ובינה". אין הכרח לומר שחז"ל מתכוונים לתאר שאכן הייתה חרב נעוצה באמצע מיטתם, אלא זהו ביטוי חד הבא להדגיש שפלטי, בצדקותו, שמר על הפרדה מלאה ביניהם, כי ידע שמיכל היא אשת איש. המדרש מרחיב מסר חשוב זה כשהוא מוסיף (על דרך הדרש) כי שם המקום, 'בחורים', הוא גם תיאורו של המצב, שלפיו היו כבחורים צעירים שלא טעמו טעם של קשרי אישות. אף את הביטוי המפורש 'אישה' הוא מבאר כך שרק נעשה לה **כמו** אישה. המסר ברור: פלטי עמד ביצרו בגבורה יום אחר יום, ולא קרב אל מיכל, וזה גם פשט הסיפור.

מדוע הדגישה הגמרא מסר זה? בדרך זו היא פוטר את השאלה הנוקבת כיצד חי פלטי עם אשת איש. הרי גם אם שאול חולה ולא שולט במעשיו, אין הדבר מתיר לפלטי לעבור על איסור עריות המפורש בתורה. באה הגמרא ומבליטה את גדולתו ואת עמידתו בניסיון אדיר, הן כדי ללמדנו על גדולתו והן כלקח עבורנו. נותרה השאלה מדוע פלטי ממשיך לאחוז במיכל גם לאחר מות שאול, ומדוע הוא בוכה כשאבנר מאלצו להשיבה לדוד? קשה להשיב על כך. אולי הוא מצפה

שהיא תשתחרר מקשריה עם דוד אם ימות בקרב, או שדוד כבר ישאירה אצל פלטי וייתן לה גט, ואז יוכל לשאתה כדין? אולי הוא בוכה על השכר של העמידה בניסיון שעומד להיפסק? ואולי נצטרך להישאר ב"צריך עיון"...

מקומו של האיפוק באורחות חיינו

מה דרשה זו אומרת לנו היום?

כל אדם באשר הוא אדם, ובוודאי עובד ה', צריך לשכלל את יכולת האיפוק שלו. תרבות הנהגות המערבית שמה לעצמה כחוק: תהנה ככל שתרצה ומכל מה שתרצה, בתנאי שלא תפגע בזולת. רק אם תאוותיך פוגעות באחר אתה חייב לרסנו. אם כן, אפילו תרבות זו דורשת במצב מסוים איפוק ושליטה על יצריך. אך חיי תורה על פי רצון ה' דורשים מאתנו איפוק כתכונה מתמדת ויומיומית, כרכיב יסוד בבניין של חיים על אדני הקודש. סיימת ארוחה בשרית דשנה ואתה משתוקק לכוס קפה בחלב או למנת גלידה? יש מישהי שאתה מאוד רוצה להתקרב אליה בצורה אסורה? בכל אלה אתה נדרש לשליטה עצמית ולאפוק. תכונה זו היא חיונית לכל אורך החיים. גם בין אנשים נשואים ישנם רגעי מבחן כאלה. בכל חודש עומד הזוג בפני ניסיון קשה. הם חיים בחדר אחד ומצויים לבדם, ובמשך כשבועיים הם אסורים אפילו בנגיעה קלה, ויותר מכך: הם אף "נועצים ביניהם חרב" ולא קרבים זה לזה. כמה יפה המדרש: "בנוהג שבעולם (היהודי) אדם נושא אשה, בא להזדקק לה והיא אומרת לו: כשושנה אדומה ראיתי (כתם דם), ופורש ממנה מיד! מי גרם לו שלא יקרב אליה? איזה כותל ברזל יש ביניהם? איזה נחש נשכו? איזה עקרב עקצו שלא יקרב אליה? אלו דברי תורה שרכים כשושנים, ואף על פי כן, סיגים המה" (שיר השירים רבה, ז).

במלחמה האחרונה בעזה, זו שכונתה 'צוק איתן' (קייץ תשע"ד), קיבלתי כמה שיחות טלפון נואשות, ובאחת מהן אמרה לי אישה: "הרב, אני באמצע ספירת הנקיים, ולמקווה אלך רק בעוד כמה ימים, והנה אישי יוצא מעזה לכמה שעות ולאחר מכן חוזר שוב פנימה. מה עושים? מי יודע מה יקרה לו חלילה בקרב אליו הוא חוזר?! ואני כה רוצה להיות איתו!"

הבנתי ללבה, אך אמרתי לה: "ראי, האם את רוצה שהוא יחזור לעזה עם 'שק של איסורי כרת' על גבו?". "אולי רק חיבוק ונשיקה?", היא ניסתה להציע, ואני הסברתי לה שגם זה איסור תורה הכלול בלאו של "לא תקרב". על כך עוד הוספתי והזכרתי לה את הפסוק: "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו פן..." שעליו

אמרו חכמים: "הירא - זה הירא מעבירות שבידו". והיא מיד לבשה עוז ותעצמות נפש ואמרה לי: "הרב, יהיה בסדר". השיחות הסתיימו בדברי השתתפות והזדהות, ובברכה גדולה שיצליחו במשימתם הנאצלת והקשה. איזה ניסיון ואיזו גבורה של שניהם!

אם כן, האיפוק הוא אחד היסודות שעליהם מנחה אותנו התורה לבנות את חיינו, ומצוותיה מנחות אותנו כיצד ומתי. ניתן גם לתאר זאת באופן הפוך: בזכות כוחות האיפוק אנו מצליחים לחיות חיים של תורה ומצוות. חשוב לעסוק ביסוד זה ולהשתבח בו. זהו אחד הפנים של מותר האדם מן הבהמה. זאת ועוד: האיפוק וההשתוקקות הבאה בעקבותיו הם כוחות שלטווח ארוך דווקא בונים את החיים ומוסיפים להם אנרגיות חשובות מאוד המעצימות את הצד הרוחני שבנו. האהבה נבנית לא רק מקרבה ומחיבור, אלא גם מהריחוק ומהגעגוע. "אני לדודי ועלי תשוקתו". לא לחינם מתחיל מעמד הנישואין בכריתת ברית האירוסין (הקידושין), עת בני הזוג עדיין בבחינת "ואסר לנו את הארוסות". זהו שלב של יציקת ברית עולם שאינה חומרית, בבחינת "וארשתוך לי לעולם"¹⁵. רק לאחריה ומכוחה יתקיים מעמד הנישואין, בו ייכנסו בני הזוג לבית משותף לבניית חייהם המשותפים - "והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין".

15. הערת עורך: להרחבה בעניין זה ראו ראיון עם הרב דרוקמן וכן ראיון עם הרב אבינר בחוברת זו.